

Pécs lesz Európa kulturális fővárosa

Október közepén megszületett a döntés. A versenyben maradt hét város közül a tizennégy fős bíráló bizottság tíz tagja első helyen jelölte Pécsét, s mögötte sorrendben Miskolc és Debrecen kapta a legtöbb szavazatot. A testület javaslata alapján a kormány bejelentette: Pécsét javasolja 2010-re Európa kulturális fővárosának. A címet Magyar- és Németország egy-egy városa közösen viselheti majd egy éven keresztül.

– Mi Pécssett úgy érezzük, az Európa kulturális fővárosa-cím elnyerésével négy évtizedes kulturális fejlődési folyamat érhet célba – e négy évtized alatt vált a város a modern magyar kultúra alapvető fontosságú helyszínévé – nyilatkozta dr. Toller László, a baranyai megyeszékhely polgármestere. Európai szemmel nézve Pécsben talán a politikai és kulturális helyzete a legérdekesebb: város az Európai Unió balkáni határvidékén, élő kapcsolatokkal olyan szomszédos országok felé, amelyek még jó ideig nem lesznek tagjai az Uniónak. Pécs könnyebben megtalálja a közös hangot az ott élőkkel, mint egy távoli nyugat-európai város, s ezért közvetíteni tud a Balkán és Nyugat-Európa kultúrái között – tette még hozzá.

Szerkesztőségünk a továbbiakban a győztes pályázatból idézi fel a megvalósításra szánt legfontosabb elgondolásokat, a „kulcsprojekteket”.

Zenei és konferenciaközpont

Nemcsak a dél-dunántúli régióban, hanem Pécs nemzetközi régiójában sincs – kb. kétszáz kilométeres körzetben – korszerű, nemzetközi mércével mérhető hangversenyterem. Pécssett jelenleg nincs olyan művészeti tér, amelyben a ma szokásos nemzetközi szinten lehetne koncertet rendezni. Az új hangversenyterem megjelenítéséül Pécsét Európa zenei térképén, nemzetközi régiójának zenei központjává téve a várost, növelné kulturális turizmusát, s hozzájárulna szimfonikus zenekarának (Pannon Filharmonikusok) szakmai továbbfejlődéséhez. Az együttes az utóbbi években Hamar Zsolt karmester irányításával jelentős szakmai fejlődésen ment keresztül.

Regionális zenekarrá vált, amely nemcsak Pécssett játszik rendszeresen, hanem Eszéken vagy Kaposvárral is.

Pécs 2010-re olyan nemzetközi zenei események megrendezésére készül, mint például a Kórusolimpia, a világ amatőr kórusainak versenye. Ilyen nagyszabású kulturális eseményeket a város nem tud megrendezni korszerű hangversenyterem nélkül. Az utóbbi időben épített vagy épülő, a pécsihez hasonló méretű, a fejlesztés előkészítése során tanulmányozott európai hangversenytermek egyben konferenciateremként is szolgálnak (Lahti, Luzern, Bochum).

A Zenei és konferenciaközpont a város konferenciaturizmusát is fellendítheti, közvetett hatásként az egyetemi kutatások színvonal-emelkedését is segíti,

és magántőkés szállodaipari beruházókat vonzhat a városba. A Zenei és konferenciaközpont zöld mezős beruházás, amely az Európa Kulturális Fővárosa-program egyik jelkép-értékű épülete kell, hogy legyen; a város már megtette az előkészületeket a nemzetközi építészeti tervpályázat kiírására. Az épület ezerfős, akusztikai tervezéssel készült hangversenytermet (konferenciatermet) foglal majd magába, s nagyméretű próbatermet, amely a Pannon Filharmonikusok rendelkezésére áll. Kisebb szekciótermek (amelyek egyben szólópróba-termek is), a Filharmonikusok, illetve a Konferenciaközpont irodái, a zenekar működéséhez szükséges további szokásos termek (kottatár, hangszertár stb.), valamint kávézó, könyvesbolt, fogadótér kialakítása is szerepel a tervekben.

A hangversenyterem komolyzenei, dzsessz, világzenei, népzenei, popzenei koncerteknek, filmfesztiválnak és konferenciáknak is helyet fog adni.

Az épület helyszínét a Balokány-liget közparkja mellett jelölte ki a város közgyűlése. A közparktól keletre eső térségben egy magánberuházó élményfürdő kialakítását tervezi az egykori strand felújítása révén, a nyugatra eső területre kerül a Zenei és Konferenciaközpont – feltehetően parktól övezett – épülettömbje. A belváros és a Balokány-közpark közötti városrész periférikus, heterogén épületformákból álló, építészeti folytonosság nélküli terület, amely jelen állapotában nem biztosítana megfelelő minőségi városi környezetet az épületnek. A fejlesztés azonban húzóprojekt-jellegű, éppen arra irányul, hogy idehelyezése révén pozitív folyamatokat indítson el a környezetében, a városrész átalakítását, kulturális jellegűvé változtatását indítva el. A területnek a belvároshoz, illetve a közelben lévő egyetemi tömbhöz való szerves kapcsolatát zöldterületi sétálóövezet biztosíthatja, a 48-as tér parktervezéses rekonstrukciójának kiterjesztéseként.

Zsolnay kulturális negyed

A Zsolnay-gyár a város egyik emblematikus területe: modern kori fejlődésének jelképe. Pécs a XIX. század második, a XX. század első felében elsősorban a Zsolnay-porcelánok és épületkerámiák révén volt európai hírű város. A Zsolnay-gyár eozinja és pirogránitja sok-sok neves európai köz- és magánépületet díszít Párizstól Budapesten át Zágrábig. A ma kreatív iparnak nevezett tevékenység számára nem lehet jobb emblémát találni, mint a Zsolnay-gyár, amely egyszerre volt helyszíne a nagy nyereséget hozó ipari termelésnek és az iparművészeti, formatervezési alkotóműhelynek. A gyár épületegyüttese nagy területen fekszik, épületekkel és fallal határolt, zárt közeg, mintegy város a városban, amely egykor nemcsak a termelést és a gyár

irodait fogadta be, hanem a tulajdonos családnak és munkásaiknak az élettereit is, lakóházakat, iskolát, óvodát, parkot és tenispályákat. A gyár területének nyugati felén szecessziós műemléképületek (részben leromlott állapotú ipari műemlék-épületek) állnak, amelyekben már nem folyik termelés. Az utóbbi években a Zsolnay Örökségkezelő Kht. által elindított újraelélesztési program folytatásaként és felgyorsításaként született meg a Zsolnay kulturális negyed terve.

A kulturális vagy kreatív negyed az utóbbi másfél évtized egyik jellegzetes városfejlesztési modellje Nyugat-Európában. Gyakran volt ipari vagy kikötői területek kulturális átfunkcionálásával hozzák őket létre. E fejlesztés révén élettel töltönek meg egy, a várostestben nem működő, a városrészeket elszigetelő, lepusztult területet, s ugyanakkor olyan sűrű közeget hoznak létre, tömörítenek össze, amely egyszerre ad teret fogyasztásnak és kulturális termelésnek, képzésnek és kulturális látványosságoknak, tehát éppúgy használják őket a turisták, mint a város – főként fiatalabb nemzedékekhez tartozó – lakói. A kulturális negyedekben vendéglők, bárók, szórakozóhelyek éppúgy megtalálhatók, mint a kreatív ipar műhelyei és az ifjúsági szubkultúrák helyszínei. Az egyik legfontosabb cél az, hogy olyan kreatív miliőt alakítsanak ki, amely vonzza a fiatalabb nemzedékek legtehetségesebb tagjait, és inkubátor-funkciók révén segíti a piacra lépésüket. A kulturális negyedek sokféle funkciót befogadnak és heterogén a finanszírozásuk is: részben köztámogatást, részben magántőkét használnak fel a működésükhöz. A bennük működő hagyományos intézmények (múzeum, színház) is másként működnek, mint másféle közegben elhelyezkedő társaik: nyitottabbak a társadalmi környezetük kérdéseire...

A Zsolnay-gyár megépülésétől kezdve Pécs egyik

turisztikai látványossága. Kutakkal, szobrokkal, üveg-házzal, óriás vázákkal teli nagy közparkja és szecessziós épületei a szükséges bontások és felújítások után önmagukban is vonzóak lesznek a turisták számára. A benne helyet kapó ipartörténeti témapark tovább erősíti idegenforgalmi vonzerejét. Eleven, a városlakók által is használt közeggé, kulturális negyeddé azonban egyrészt a művészeti és művészetoktatási funkciók idetelepülése, másrészt a vendéglátással és szabadidőiparral kapcsolatos funkciók teszik. A Zsolnay Kulturális Negyed a gyár területének nyugati, műemléki épületeket tartalmazó felén alakul ki (a keleti felének egy részében porcelán- és kerámiapiari termelés folyik), a már elindult revitalizáció folytatásaként.

A meginduló felújításokhoz szükséges épületkerámia-megrendelések évekre helyreállíthatják a gyár termelésének gazdaságosságát. Az épületegyüttesben a következő funkciók telepednek meg:

– *Ipartörténeti témapark.* A témaparkba beletartozik az Ipartörténeti Múzeum, a Zsolnay-gyár látványos gyártási folyamatainak a bemutatása és az ún. Zöld Házat elfoglaló Zsolnay kerámiakiállítás. A gyár laboratórium-épülete a terület egyetlen későbbi beépítése, amelyet nem bontanak le. Egykor itt szimulálták a vilámokat a pirogránit teszteléséhez. Az itt berendezett Kísérletek Házában – elsősorban gyerekek számára – ismeretterjesztő technikai kísérleteket és bemutatókat tartanak. A témapark ipartörténeti múzeuma a kialakítandó pécsi *ipariörökség-útvonal* egyik végpontja, a másik a belvárosi Tímár-ház manufaktúra-múzeuma.

– *A Művészeti Kar oktatási bázisa.* Az egyetemi képzés általános tendenciája, hogy egyre intenzívebb kapcsolatra törekszik az ipari termeléssel és a közösségi

tevékenységekkel. A Kar kerámiaszobrász oktatásának gyári környezetbe települése lehetőséget ad művészi formálás és modern ipari technológia találkozására. Ugyanide kerülne a szobrász-restaurátorok képzése, a művészeti textiltervező-képzés és az alkalmazott grafikai képzés is.

– *Design Központ.* A Központ egyrészt kiállítótereket foglalna magában: designtörténetit és üzleti alapon működő formatervezőit.

– *Inkubátorház.* A kreatív ipar fejlesztésének egyik intézményes formája. A kreatív ipar ágazatába általában tőke- és technológiaszegény mikro- és kisvállalkozások tartoznak: divattervezők, grafikai stúdiók, zenészek, formatervezők, web-oldaltervezők stb. Az inkubátorház a vállalkozásaik önálló piacra lépés előtti segítségével foglalkozik. Rendelkezik formatervező-műhelyekkel, hangstúdióval, felszerelt grafikai stúdióval, digitális média stúdióval. Az inkubátorház internet alapú közösségi rádiót is üzemeltet: a Kulturális negyed és a Kulturális főváros-program netrádióját.

– *Kortárs Művészeti Központ.* A gyár déli területének ipari műemlék épületét foglalja el a KMK, amely egy nagy nemzetközi művészeti hálózat, az Art Factory első magyarországi bázisa lesz. Színpadot, oktatási tereket, szervező- és kutatóhelyet egyaránt magában foglal. Részben új típusú, szervező-kutató, nemzetközi kapcsolatokat menedzselő művészeti intézmény, amelyhez kiállítóterek és műtermek tartoznak, részben a magas kultúra és az alternatív kultúra metszéspontján működő szórakoztató központ, melynek befogadó színpadán dzsessz, világzenei, popzenei, kortárs zenei és mozgásszínházi előadások jelenhetnek meg, döntően a fiatal nemzedékek kulturális érdeklődésének megfelelően.

– *Szálloda, vendéglő, kávéház, irodák.*

A „Nagy kiállítóter”

Pécs ugyan nagy múzeumhálózattal rendelkezik, ám nincs olyan méretű kiállítótere, amely alkalmas volna nagy nemzetközi, „átutazó” kiállítások befogadására vagy nagy tematikus kiállítások rendezésére, márpedig az Európa Kulturális Fővárosa-év nem képzelhető el ilyen események nélkül. Ilyen művészeti terek Magyarországon jelenleg csak Budapesten vannak. Pécs kortárs művészetének legerősebb ágazata talán a képzőművészet; a város a magyarországi képzőművészeti élet második számú helyszíne.

A „Nagy kiállítóter” létesülése, a benne megrendező kiállítások meg-megújuló ösztönzést adnának a helyi művészeknek és a Művészeti Karnak, megerősítenék egy fővároson kívüli pólusát a hazai művészeti mezőnek, nemzetközi hálózatokba kapcsolnák be a város művészeti intézményeit és csoportjait, növelnék a városba irányuló kulturális turizmust, és nyitottabbá tennék a múzeumhálózat állandó kiállításokra alapozódó rendszerét.

A „Nagy kiállítóter” a régi Vármegyeháza barokk épülettömbjének átalakítása és új szárnyépülettel való modern kiegészítése révén jön létre. Ma az épület egyetlen használatba vett emeletén a Modern Magyar Képtár egyik kiállítása látható, az 1960 és 2000 közötti magyar képzőművészet reprezentatív tárlata. E fejlesztés is egy nagyobb koncepció, a „Múzeum-utca” kiegészítésének a része. A „Múzeum-utca” Pécs négy részre tagolódó belvárosának észak-nyugati, szakrális negyedében fekszik, az ókeresztény nekropolisz és a dóm szomszédságában: erre a területre kíváncsiak leginkább a Pécsre látogató turisták.

Két feladatkörrel szükséges kiegészíteni a „Múzeum-utcát”: olyan terekkel, amelyek a látogatók fogadóterei, s ugyanakkor városi életet is visznek a múzeumi közegbe (kávéház, CD-, DVD- és könyvesbolt, nyitott parkok), s olyan kiállítóterrel, amely kulturális mozgalmasságot teremt ugyanitt időszaki és kortárs kiállításai és eseményei révén. Az előbbinek a Pierre Székely-közkert, az utóbbinak a Vármegyeháza adna otthont. A „Múzeum-utcát” nyaranta elevenséggel tölti meg az itt található Szabadtéri Színpad is, amelynek játszó- és nézőterét tehetővel szükséges ellátni, környezetében pedig parképítő programot megvalósítani.

A Vármegyeháza új szárnyának építése jelentős építészeti kihívás is, hiszen a középkori várfalhoz támaszkodó, a barokk épülettömbhöz illeszkedő, részben térszín alatti, mintegy 1500 négyzetméternyi, heterogén (pl. változó belmagasságú) kiállítóteret magában foglaló épületrészlet kell megtervezni. A „Nagy kiállítóter” működtetője a Janus Pannonius Múzeum lesz. Az épületrekonstrukciót követően a barokk épületrészekbe költözik át a Modern Magyar Képtár egész gyűjteménye, az új szárny az időszaki kiállításoké lesz.

A 2010-es évre tervezett művészeti események közül többnek – például a Bauhaus és a magyar művészet kapcsolatát, illetve a kelet-közép-európai művészetet bemutató nagy kiállításoknak – a „Nagy kiállítóter” ad majd otthont. Létrejöttét követően – a 2004-es Tamás Henrik-kiállítás folytatásaként – lehetővé válik a Janus Pannonius Múzeum tulajdonában lévő, a XX. század közepének és második felének jelentős magyar műgyűjtőtől származó raktári anyag bemutatása is,

Regionális könyvtár és információközpont

Pécssett működik az ország legnépesebb egyeteme, ugyanakkor a városnak nincs korszerű könyvtára. Sem a városi, sem a megyei könyvtár épülete nem bővíthető, s így nem tudják befogadni azon új funkciókat, amelyek részben az információs társadalom kialakulása, részben a kulturális javakhoz való hozzáférés esélyegyenlőségének szempontja miatt társultak a korszerű könyvtárakhoz. Ha egy város részese kíván lenni a tudásalapú gazdaság és társadalom világának, arra kell törekednie, hogy minél több lakosa minél könnyebben férhessen hozzá az információhoz, amely a mai gazdaság és társadalom legfőbb tényezője, s amelyet ma elsősorban az internet, a digitális alapú szolgáltatások hordoznak. A

korszerű könyvtárnak számítógép-állomások sokaságával, internet-hozzáféréssel, adatbázisokhoz való hozzáféréssel éppúgy rendelkeznie kell, mint könyvtármánnyal és olvasótermekkel. Látogatóbarát kell, hogy legyen: szolgáltatásokat kell szerveznie minden korosztály számára, tartalmaznia kell gyerekrészeletet, kávézót, gyermekmegőrző-játszóházat, DVD-tárat és vetítőtermet, az ezüstgeneráció tagjai számára kialakított klubhelyiséget, rendezvényhelyszínt és a mozgáskorlátozottakat segítő funkciókat is.

Pécs városa és Baranya megye önkormányzata egyesíteni kívánja az általa működtetett könyvtárakat, a városi és a megyei könyvtárat, zöld mezős beruházásként építetve fel – Pécs régióközponti felelősségét is megjelenítve – az új Regionális könyvtár és információközpont épületét. A Megyei Könyvtár ma is ellát térségi, részben regionális feladatokat: öt megyei kistérség mozgókönyvtári szolgáltatását szervezi, bibliobuszokat járat a könyvtárral nem rendelkező aprófalvakba, szakmai képző és továbbképző szerepe van középfokú könyvtáros képzése révén. A fejlesztés lehetőséget adna a regionális feladatkör kiterjesztésére, miközben új terei által közösségi szintté is válna a városban. A városközpont keleti irányú kiterjesztése jegyében az épület ugyanazon városrészbe kerül, mint a Zenei és konferenciaközpont, s ez felerősíti a beruházásnak a környezetére gyakorolt húzóhatását.

Közterek és parkok újjáélesztése

Az európai város legfontosabb eleme a köztér, a nyilvános tér, ahol sokféle tevékenység zajlik, és sokféle ember találkozik össze. A város, különösen nyilvános terei, a társadalmi és kulturális különbségek megmutatkozásának a közege, a hely, ahol érintkezésbe léphetünk számunkra idegen emberekkel, kultúrákkal. A városiasság élménye nagyrészt a közterek használatán múlik: a várost, amelynek az utcáit és tereit nemcsak közlekedésre használják a lakosai, hanem vásárlásra, szórakozásra, étkezésre, vitatkozásra, pihenésre és játékra is, városiasabbnak találjuk, mint azt, ahol a közterületeket egy-egy funkció uralja. A mai városnak sok közttere válik egyfunkciósá: közlekedőfolyosóvá, parkolótérre, bevásárló utcává vagy idegenforgalmi látványosságá.

Az „Európa kulturális fővárosa” pályázat alkalmat ad arra is, hogy a köztereket visszahelyezzük a városfejlesztési tervek középpontjába, s megpróbáljuk őket visszaadni a közösségnek. A közterületek revitalizációja egyben fejlesztési modell is. Egy-egy lerobbant városrész felélénkítésének egyik módja köztereinek a felújítása, amelynek következtében felértékelődhet a környék, új lakosok, üzletek és szórakozóhelyek jelenhetnek meg a városrészben. Sokat hivatkozott példa Barcelona 1980-as évekbeli városfejlesztése, amely a terek és parkok felújításait tekintette a fejlődés hajtóerejének.

A Kulturális főváros-év eseményeinek egy része közterületen zajlik, hagyományos „színházi” vagy zenei előadások éppúgy, mint olyan művészeti akciók, amelyek ideiglenesen átalakítják a köztereket. A közterületek ál-

lapota alapvetően meghatározza, milyennek látunk egy várost. Pécs közterületeinek az állapota – leszámítva a városközpont némely részét – általánosan leromlott. Az útburkolatok hiányosak és foldozottak, a parkok unalmasak, a játszóterek nagy része lepusztult, a belvárosi utcák egy része parkoló utcává vált. A közterületek újjáélesztésére irányuló kulcsprojekt öt részből áll: kutak, terek, utcák, parkok és játszóterek rehabilitációs programjaiból. Közel sem terjed ki a város összes közterületére, csak azokra, amelyeket vélhetően a leginkább használnak majd 2010-ben.

Példamutató beavatkozásokat tervezünk, amelyek a városszöveti háló kisszámú húzópontjának átalakítása révén kiválthatják, felgyorsíthatják városi környezetük spontán megújulását. E példamutató beavatkozások során olyan finom motívumokat lehet használni (nem szokványos burkolatot, színeket, jeleket, növényfajtákat vagy történetet), amelyek olcsók, s mégis át lehet velük értelmezni egy-egy teret. A közterületek újjáélesztésének projektje módot ad arra is, hogy azok a külső városrészek is részesüljenek fejlesztési forrásokból, amelyekben alig fordulnak meg turisták. A pécsi 2010-es program nemcsak a városközpontot kívánja használni, hanem Uránváros, Kertváros vagy Meszes kulturális tereit is.

Az elmúlt százötven év városfejlődése a felszín alá kényszerített sok-sok karsztvízes forrást és csobogót. Valaha Pécs a kutak és a felszíni patakok városa volt. A közterületek újjáélesztése-projekt kút-programja tíz egykori kút visszaállítását, a Tettye-patak újbóli felszínre hozatalát és a városi zöldfelületek patakvízes öntözésének biztosítását tartalmazza. A kutak és szökőkutak nemcsak a város hangulatát és térhasználatát alakítják át, hanem növelik a levegő páratartalmát, csökkentik a szennyezettségét, elviselhetőbbé téve a nyári városi klímát. A kút-programban turisztikai, környezetvédelmi és a fenntartható városfejlesztés elvéből következő célok kapcsolódnak össze. A tér-program arra irányul, hogy néhány tér átfogalmazásával új rendezvényhelyszíneket, felszín alatti mélygarázsokat és sétálóövezeteket alakítsanak ki, fejlődési folyamatot indítva el környezetükben, továbbá hozzájáruljon a városközpont keleti kibővítése programjának megvalósulásához.

A fejlesztések várható eredményei

A fejlesztések megvalósulása lehetővé tenné, hogy Pécs 2010-ben méltó módon rendezze meg az Európa kulturális fővárosa évet, s 2010 után nemzetközi régiója egyik kulturális központjává váljon; hogy összekapcsolódjanak egyetemi és városi kulturális funkciók, s fejlődésnek induljon a város kreatív ipara; hogy munkahelyek jöjjenek létre képzett fiatalok számára; hogy javuljanak a város és a régió lakóinak kulturális hozzáférési esélyei, miként a kulturális közszolgáltatások színvonala is; hogy bővüljenek az idegenforgalom (elsősorban a kulturális- és konferenciaturizmus) helyi célpontjai; hogy spontán fejlődési folyamatok induljanak meg stagnáló városrészekben, s Pécs élhetőbbé váljon lakói számára.

Gratulálunk! És visszajövünk, mindent megnézni, kipróbálni!

Hegedűs Sándor összeállítása